

سیدمسعود مدنی

مدرس دانشگاه پیام نور

وجیهه گمینیان

کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

اشاره:

بارها و بارها به عنوان یک مدرس از خود سؤال کرده ایم:

- فراگیران چه چیزی را باید بیاموزند؟

- چرا باید بیاموزند؟

- چه مقدمات و پیش نیازی برای این آموزش لازم است؟

- آموزش موردنظر به چه نحوی و چگونه باید انجام شود؟

در پی پاسخ گویی به پرسش های بالا، به عنوان فردی

که بخشی از برنامه ی آموزشی را به عهده داریم، موظفیم به

منظور یادگیری بهتر یادگیرنده، طرح و برنامه ای را پی ریزی

کنیم تا آموزش و به تبع آن پرورش، بهتر و مطلوب تر انجام

پذیرد. توجه بدین امر در حالی است که یادگیری ها و

دانسته های آموزشی یکسان نیستند و یادگیرندگان نمی توانند

به طور همسان برنامه های آموزشی را درک و تعقیب کنند.

در دنیای امروز، آموزش و یادگیری صرفاً به انتقال یک

سلسله اطلاعات مشخص و از قبل تعیین شده محدود

نمی شود، بلکه آموزش بخشی از حقیقت است که به رشد و تجدیدنظر در تجربه های گذشته و تشکیل مجدد و بهینه ی آن می انجامد. بر همین مبناست که گفته می شود در آموزش و تدریس باید به گونه ای عمل کرد که زمینه ی ابتکار و آزادی عمل یادگیرنده فراهم شود. بنابراین باید گفت:

- آموزش یک فرایند است.

- این فرایند از حساسیت و پیچیدگی خاص خود

برخوردار است.

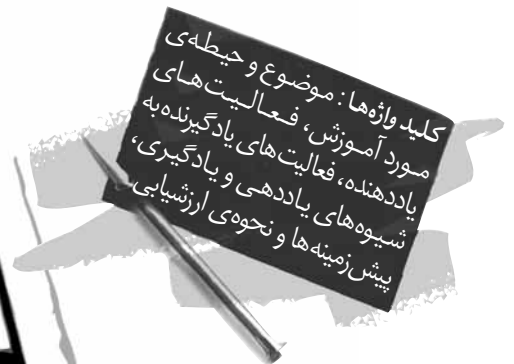
- پیچیدگی فرایند آموزش نیازمند نوعی برنامه ریزی

منظم و مدون است.

- یکی از شیوه های رسیدن به برنامه ریزی از قبل

سازمان دهی شده، عبارتست از تدوین «طرح درس». این

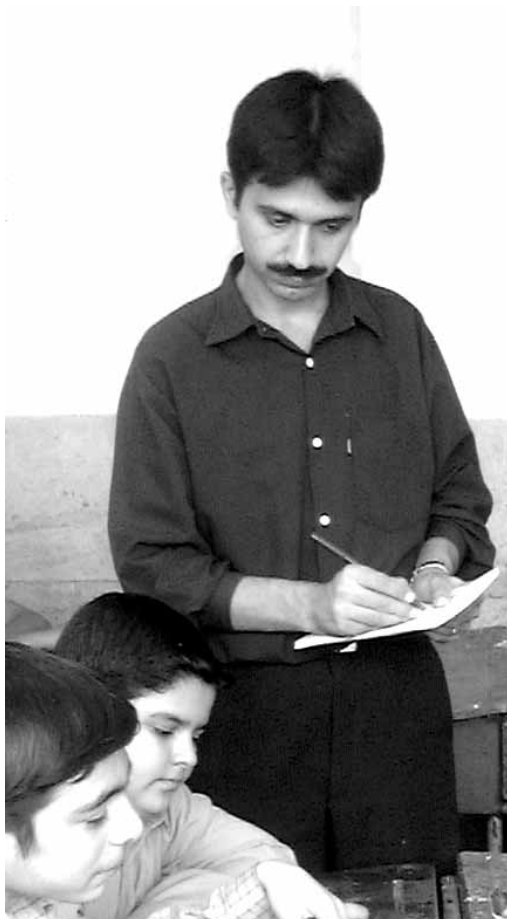
مقاله به چگونگی این تدوین می پردازد.

نگاهی نو به تدوین

«طرح درس»

چگونگی تدوین طرح درس

برای تدوین چنین طرحی، در وهله‌ی نخست و قبل از هر چیز لازم است، مدرس، پاسخ هر یک از چهار سؤال مطرح شده در اشاره را به وضوح برای یادگیرنده بیان کند. برای مثال، می‌خواهیم برای آموزش رایانه (و یا هر مورد دیگری) طرح درسی تدوین و براساس سؤالات مطرح شده معین کنیم که در رابطه با رایانه، یادگیرنده: چه چیزی را باید یاد بگیرد؟ به چه دلیل دانش آموز باید رایانه را یاد بگیرد؟ با چه زمینه‌ی قبلی برای یادگیری مورد نیاز است؟ چگونه باید یاد بگیرد؟

در این راستا و برای تدوین طرح درس سؤالات مطرح شده را به شرح زیر پاسخ می‌دهیم:

سؤال ۱. برای آموزش رایانه، یادگیرنده، چه چیزی را باید یاد بگیرد؟

جواب: می‌خواهیم دانش آموز نه تنها مفاهیم و حقایقی را در زمینه‌ی رایانه بداند، بلکه آن مفاهیم و حقایق را بفهمد، به کار ببرد و با دانستن آن‌ها، مسائلی را حل و مشکلاتی را برطرف کند.

بنابراین هدف‌های طرح درس را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

- فراگیرنده وسایل موردنیاز برای دانستن، فهمیدن و به کار بردن آن مفاهیم و حقایق را نام ببرد.
- نقش هر یک از وسایل، در موقعیت خاص خود را توضیح دهد.

- چگونگی کاربرد وسایل را نشان دهد.
- برای برطرف کردن مشکلات حین کار، اقدام کند.
- عمل مورد نظر را انجام دهد.
- در رعایت مسائل اصلی و جانبی دقت کند.
- با کار و هم‌کلاسان، به نحو شایسته‌ای برخورد کند.
همان‌طور که مشاهده می‌شود، افعال به کار گرفته شده در جملات، همگی از دو ویژگی اساسی برخوردارند: الف) قابل رؤیت هستند.

ب) قابلیت اندازه‌گیری دارند.
توجه به ویژگی‌های اساسی افعال مرتبط با نحوه‌ی فعالیت‌های یادگیرنده سبب می‌شود تا راحت‌تر بتوان «روش آموزش» و «نحوه‌ی ارزیابی» آموخته‌ها را تعیین کرد.

سؤال ۲. به چه دلیل دانش آموز باید رایانه را یاد بگیرد؟

جواب: پاسخ‌گویی به این سؤال، در عین مشکل بودن، بسیار با اهمیت است. زیرا غالباً مشاهده می‌شود که مدرسان و مسئولان برنامه‌ریزی‌های آموزشی، توجه بدین نکته را عمداً و یا سهواً به فراموشی می‌سپارند. این در حالی است که اگر برای دانش آموز مشخص شود، به چه دلیل و علتی مطلبی را می‌آموزد و این آموزش چه تأثیری در آینده‌اش دارد و یا چه نقشی در توانمندتر ساختن وی ایفا می‌کند، قطعاً با علاقه‌مندی بیشتری خود را درگیر فرایند آموزش و یادگیری می‌سازد.

سؤال ۳. چه پیشینه و یا زمینه‌های قبلی برای یادگیری بعدی لازم است؟

جواب: بدیهی و مشخص است که چون هرگونه یادگیری جدید (به منظور عمیق‌تر شدن فهم مطلب) به توجه به یادگیری‌های قبلی و سطح علمی فراگیران منوط است، پس ضرورت دارد که هنگام تدوین و اجرای طرح درس، زمینه‌ی قبلی آموخته‌های یادگیرنده در زمینه‌ی مورد یادگیری مشخص باشد.

حال این سؤال مطرح می‌شود که: چگونه می‌توان این زمینه و میزان آن را متوجه شد؟

در جواب باید گفت: با انتخاب و به کارگیری ابزاری چون امتحان گرفتن، سؤال کردن در شروع درس، مرور مشارکتی زمینه‌های مورد نیاز و از این قبیل موارد، می‌توان میزان وجود این زمینه‌ها را بررسی و تعیین کرد.

برای نمونه، در ارتباط با شرکت‌کنندگان در آموزش

رایانه می توان سؤالات زیر را مطرح کرد:

- آیا با رایانه آشنایی دارید؟

- آیا تاکنون با رایانه کار کرده اید؟

- تاکنون چه آموزش هایی در این زمینه دیده اید؟

با طرح چنین سؤالاتی، می توان ذهنیت فراگیر را برای پذیرش مطالب مورد نظر بیش از پیش آماده ساخت. بدین ترتیب، مدرس بهتر می تواند موضوعات مورد آموزش را با توجه به آموخته های قبلی یادگیرندگان تنظیم و استوار کند. سؤال ۴. در این قسمت، مدرس در پی تعیین روش های یادگیری و آموزش خود با توجه به اهداف و انتظارات مشخص شده مبتنی است و این سؤال مطرح می شود که:

برای کمک به یادگیری بهتر، چه روش هایی را به کار بگیرید؟ (تعیین روش های آموزشی)
جواب: می دانیم که یادگیری در سه حیطه و یا به سه نوع انجام می پذیرد:

۱. یادگیری های حیطه ی دانشی، شامل:

- بیان کردن (اهمیت رایانه را بیان کند.)

- نام بردن (وسایل مورد نیاز برای انجام کار با رایانه را نام برد.)

- توضیح دادن (نقش هر یک از وسایل مورد استفاده را توضیح دهد.)

۲. یادگیری های حیطه ی توانشی، شامل:

- نشان دادن (نحوه ی استفاده از وسایل مورد نیاز را نشان دهد.)

- انجام دادن (یک فعالیت مشخص رایانه ای را براساس استانداردهای مربوطه به انجام رساند.)

- اقدام کردن (در صورت بروز

مشکل در حین کار با رایانه، با دقت و حوصله به رفع و رجوع آن اقدام کند.)

۳. یادگیری های حیطه ی عاطفی - نگرشی، شامل:

- صمیمانه برخورد کردن (با

صمیمیت و همدلی با هم کلاسان روبه رو شود.)

- دقت کردن (هنگام کار با

رایانه دقت لازم را ملحوظ کند.)

- احساس مسئولیت کردن (در مراقبت از عمل به انجام

رسانده، احساس مسئولیت کند.)

توجه به انواع یادگیری ها مشخص می کند که هر حیطه و نوع یادگیری، روش آموزشی ویژه ی خود را دارد و فراتر این که در درون هر حیطه، سطوح متفاوتی وجود دارند که هر کدام از آن ها نیز شیوه ی خاص خود را می طلبند. برای مثال، اگر در یادگیری های دانشی از یادگیرندگان بخواهیم وسایل مورد نیاز برای کار با رایانه را نام ببرد و یا فهرست کند، در این صورت طبیعی است که روش تدریس با زمانی که انتظار حل مسئله ای را از او داریم، تفاوت می یابد. زیرا در نام بردن و یا فهرست کردن، صرفاً سخن رانی (بیان کردن) و یا مطالعه ی جزوه ی آموزشی، روشی مطلوب است، در حالی که در ارتباط با حل مسئله و یا مشکل، لازم است که آموزش از طریق یک مسئله و حل آن توسط یادگیرنده و به کمک مدرس انجام پذیرد.

لازم به یادآوری است، روش ارائه ی مشکل به یادگیرنده و تلاش او در راستای مرتفع کردن آن (با همکاری مدرس) بسیار جالب و با اهمیت است، زیرا در این روش، یادگیرنده به عنوان یک نیروی فعال و قابل احترام، مطالب مورد نظر را انتخاب و مطالعه و فرایند یادگیری را به صورت مشارکتی و گروهی طی می کند. در همین راستا، رفتار و مهارت هایی چون: کار گروهی، ارائه ی نقطه نظرات خود، تحمل نظرات دیگران، آزادی انتخاب مطلب، کسب توانمندی در خود یادگیری، تمایل به تداوم آموزش و غیره را فرا می گیرد.

خلاصه این که چون تنظیم طرح درس به عنوان جزئی از برنامه ی آموزش، یکی از وظایف یاددهندگان برای یادگیری بهتر توسط فراگیرندگان است، بنابراین در فرایند پیچیده و جذاب یادگیری و آموزش که از تعامل سه عنصر اساسی، یعنی پیام دهنده (مدرس)، پیام گیرنده (دانش آموز) و پیام (محتوای آموزش) تشکیل شده، داشتن طرح درس امری ضروری است.

منابع.....

۱. کومبز، فلیپ (۱۳۵۳). برنامه ریزی آموزشی چیست؟ ترجمه ی: برهان منش، محمد. نشر دانشگاه تهران.
۲. جی گالن سیلور و دیگران (۱۳۷۷)، برنامه ریزی درسی، ترجمه ی: خوی نژاد، غلامرضا، نشر آستان قدس رضوی.
۳. یغما، عادل (۱۳۸۵)، طراحی آموزشی، انتشارات مدرسه ی برهان.

